

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ
**Sivil Toplum Kuruluşları
Eğitim ve Araştırma Birimi**

**AB Müzakere Sürecinde STK'lar ve Yoksulluk
Prof. Dr. Ayşe Buğra**

**Sivil Toplum ve Demokrasi
Konferans Yazıları no 12, 2005**

Yayına Hazırlayanlar: Volkan Yılmaz, Dilara Demir, Laden Yurttagüler
Kaset Çözümü: Dicle Uca, Şebnem Usluer, Özcan Demir

Ayşe Buğra:

Merhaba. Beni bu toplantıya çağırdığınız için çok teşekkür ederim. Sabah ki oturuma katılmadığım için çok üzgünüm, ama Bilgi Üniversitesi'nin öteki kampüsündeki başka bir toplantıdaydım, çok heyecanlı bir toplantıdaydım, oradan geliyorum. Dolayısıyla aklım da biraz orada, söylediklerim çok düzgün olmazsa kusura bakmayın.

Ben sosyal politika alanında yoksullukla mücadele konusunda, özellikle yoksulluk ve sosyal dışlanmayla mücadele konusunda çalışan biriyim. AB ile müzakere sürecinde STK'ların rolü konusunda söyleyeceklerim de bu bağlamda olacak. Yani doğrudan doğruya konuyla ilgili olmayabilir, ama konuyla ilgili bir yanı olduğunu düşünüyorum.

AB'de sosyal politika ve yoksullukla mücadele konusunda kullanılan temel kavramlar sosyal dışlanma ve sosyal içerme kavramları. Bunlar da sosyal hak kavramı ile çok yakından ilişkili kavramlar. Dolayısıyla sosyal politikadan bahsederken, bu bağlamda, hak kavramının çok büyük bir önem taşıdığını görüyoruz. Yoksulluk ve yoksulluğa bakışlar üzerine çalışan biri olarak ben burada bir dil farkı görebiliyorum. Şöyle bir dil farkı görebiliyorum: yoksullukla ilgili konuşurken ve düşünürken kullandığımız kavramlar ve dil ile sosyal dışlanma kavramına zemin oluşturan sosyal hakların dili arasında önemli bir fark var. Bu farkın dikkate alınması STK'ların faaliyetleri açısından da önemli geliyor bana. Yoksulluk üzerine söylenenleri, bugünkü hayatımızda bile yoksulluktan söz ederken kullandığımız terimleri düşündüğümüz zaman bu terimlerin içinde belirli kavramların çok önemli bir damgası olduğunu görüyoruz. Mesela bunlardan biri korku. Bugün Türkiye'de yoksulluktan bahsediş biçimimizde korku gerçekten çok önemli bir rol oynuyor. Yoksullar tehlikeli insanlardır, yoksullukla suç arasında ciddi bir ilişki vardır, yoksul çocuklar, sokak çocukları potansiyel bir tehlike oluşturur. Geçenlerde büyük gazetelerimizden birinde "Artık Büyüdüler" diye bir başlık vardı ve tinerci çocuklardan bahsediyordu, yani artık büyüdüler çocuk değiller ve çok daha büyük bir düşmanla karşı karşıyayız. Yani bu dil, bu korku dili yoksulluk söyleminin çok önemli bir parçası.

Bunun yanında çıkarlar çok önemli bir rol oynuyor; yani çıkarların bu dil içinde çok önemli bir ağırlığı var. Çünkü yüzyıllardır yoksullardan söz ederken işin içine bir takım ekonomik çıkar kaygıları da giriyor. Mesela bazı girişimci örgütler Türkiye'de

yoksullukla mücadele bağlamında bir takım öneriler ortaya koyuyorlar ve bu öneriler şöyle şeyler içeriyor; hatırlarsınız belki büyük ekonomik krizden sonra Türkiye İhracatçılar Birliği bir süre için, işsizlikle ve yoksullukla mücadele bağlamında sigortasız işçi çalıştırmanın meşru kılınması talebi ile ortaya çıkmıştı. Mesela burada çok ciddi bir çıkar kaygısının yoksulluk tartışmalarının içine sızdığını görüyoruz. Yine aynı şekilde istihdam yaratarak yoksullukla mücadele bağlamında bölgesel asgari ücret uygulamaları gibi bir teklifin gündeme geldiğini görüyoruz ve burada hep yoksulluktan bahsediliyor ama çıkarlar o yoksulluktan bahsediş biçiminin bir köşesinde duruyor.

Bunların dışında bir de acıma var yoksulluktan bahsediş biçimimizde. Acıma da bu yoksulluk dilinin çok önemli bir parçası ve bu da tuhaf bir şekilde çıkar kavramına eklemenecek bir biçimde ortaya çıkıyor. Mesela yoksulluk üzerine belki de yazılmış en güzel tarih kitaplarından birini yazmış Polonyalı bir tarihçi, Geremek, geleneksel toplumlarda yoksulların çok önemli bir işlevi olduğunu söylüyor ve bunun yoksul olmayanların sadaka vererek cennetteki yerlerini garanti etmeleri bağlamında tartışıyor. Şimdi bu geleneksel toplumlara özgü bir şey. Hani sadaka vereyim ki cennetteki yerim garanti olsun anlayışı bugün bize uzak gelebilir ama aynı anlayışın yoksullukla ilgili tartışmalar ve faaliyetlerde hala çok önemli bir yer oynadığını görebiliyoruz biraz dikkatli bakarsak. İyilik ederek kendini iyi hissetme isteği, gerçekten bu yoksulluk tartışmaları ve yoksullukla mücadele bağlamında girişilen faaliyetlerde önemli bir rol oynayabiliyor.

Yoksulluğun dili bu tür kavramlardan ve bu tür eğilimlerden oluşan bir dil ve bunun tabii sosyal dışlanma, sosyal içerme, sosyal hak kavramları ile arasında epeyce büyük bir mesafe var ve bu mesafenin bilincinde olmak çok önemli dediğim gibi. Sosyal dışlanmadan söz ettiğimiz zaman bu sözünü ettiğim korkular, acımlar, çıkar dürtüleri bunların dışında bir şeyden bahsediyoruz. Neden bahsediyoruz? Şundan bahsediyoruz; gelirleri ortalamanın çok altında olduğu için ama yalnız bunun için değil, aynı zamanda etnik ve dini kimlikleri yüzünden, toplumsal cinsiyetle ilgili faktörlere bağlı olarak ya da bedensel veya zihinsel özürlerinden ötürü topluma herkesle eşit bireyler olarak katılamayanların durumunu tanımlıyor sosyal dışlanma ve yoksulluk bu kavram temelinde tartışılıyor AB içinde genel olarak. Bu tabii öteki kavramların hiç işin içine girmediği anlamına gelmiyor, onlar her zaman ortaya

çıkabiliyorlar belirli yerlerde ama genel politik yaklaşımın merkezindeki sosyal dışlanma kavramı topluma herkesle eşit bireyler olarak katılamama durumunu ifade eden bir kavram.

Sosyal içerme ise bu tür sosyal dışlanma tehlikelerine maruz kalan bireylerin siyasi irade ile alınmış kararlar ve önlemler yardımı ile topluma katılabilmelerini sağlama durumunu ifade ediyor. Siyasi irade ile alınmış kararlar ve önlemler dediğiniz zaman hakların alanına girmeye başlıyorsunuz ve konu hayır, hasenat, iyilik bağlamından çıkıyor, sadece istihdam yaratmak ve gelirleri yükseltmek bağlamından çıkıyor ve başka bir düzeye geliyorsunuz ve tartışmayı bu düzeyde sürdürmek gerçekten çok önemli oluyor. Bunun STK'larla, STK'ların müzakere sürecindeki rolü ile ilgisi nedir diye düşündüğümüz zaman bence önemli bir iki noktaya değinebilecek duruma gelebiliyoruz. Burada iki nokta bana özellikle önemli geliyor, STK'larda çalışanlar ve sivil inisiyatiflerde yer alanlar açısından. Bunlardan biri şu, iyilik yaparak kendini iyi hissetme isteğinin her zaman-ki bu istek belki de hiç ortadan kalkmayacak bir istek- bir sorunu ortadan kaldırma amacı ile dengelenmesi gerekliliği, yani önemli olan bir sorunun ortadan kaldırılması ve iyilik yaparak kendini iyi hissetme eğiliminin bu amaç tarafından biraz domine edilmesi gerekli.

Bunun yanı sıra eğer sosyal dışlanma, sosyal içerme kavramlarının sosyal haklarla ilişkisini dikkate alırsak dikkat edilmesi gereken ikinci şey de şu şekilde ortaya çıkıyor, devleti göreve çağırmak. Burada devlet derken mutlaka ulus devletten bahsetmiyorum, siyasi karar alıcıları ve kamu kaynaklarını kullananları göreve çağırmak, amacı onların yapmadıklarını yaparak onlara destek vermek ve siyasi otoritenin sorumluluklarını yerine getirmemesini bir çeşit teşvik etmek durumunun mutlaka önüne geçmesi lazım. Yani STK'larda ve sivil inisiyatifler içinde rol alanların her zaman ilk amaçlarının devleti göreve çağırmak olması gerekiyor, siyasi otoriteyi sorumluluklarını yerine getirmeye ve bunu kamu kaynaklarını sosyal dışlanmayı önleyecek şekilde sosyal içermeye yardım edecek şekilde kullanmaya çağırarak yapmaları gerekiyor. Onlara destek olmak, devletin ya da siyasi otoritenin yapmadığını yapmak, tamamıyla ortadan kalkması gereken bir şey değil belki ama ilk amacın gerisinde kalması gereken bir amaç mutlaka. Bununla ilişkili olarak bir örnek vermek istiyorum, son günlerde üzerinde epeyce düşündüğüm bir örnek, Türkiye'deki eğitim sorunları ile ilgili. Pek çoğunuz biliyorsunuz çok büyük bir kampanya sürüyor

bu günlerde “Haydi Kızlar Okula” kampanyası ve bu kampanya bağlamında bütün gazetelerde hesap numaraları veriliyor, insanlar o hesaplara paraları aktarıyorlar ve bu sayede bir sürü kız özellikle doğu bölgesinde okula gidebiliyor. Bu çok iyi bir şey, bu kötü bir şey değil. Ama aynı zamanda gazetelerde başka haberler de çıkıyor. Bu haberler devlet okullarında öğrenci velilerinden, en yoksul veliler dâhil, eğitime katkı payı adı altında, kütüphaneye destek fonu adı altında, habire bir şeyler talep ediliyor. Bu talep edilen miktarlar bazen gerçekten çok yüksek rakamlara ulaşıyor ve yoksul ailelerin ödemesi imkansız boyutlara ulaşabiliyor. Hatta bu iş öyle bir noktaya gelmiş ki, biz bunu saha araştırmalarımız sırasında fark etmiştik, daha sonra neyse ki hakikaten gazetelere de geçti, devlet okullarında iki ayrı tip sınıf olduğunu fark ettik. Yani eğer veli belli bir miktarda para verirse, çocuğu daha az kalabalık ve eğitim araç-gereçlerinin daha iyi olduğu bir sınıfa veriliyor, o parayı vermezse daha kalabalık ve araç-gereçlerin olmadığı ya da çok daha kötü kalitede olduğu bir sınıfa veriliyor. Şimdi bu kesinlikle kabul edilebilecek bir şey değil ve Türkiye’de eğitim sorunlarını dert edenlerin enerjilerinin çok büyük bir kısmını “Bu olmaz.” demeye sarf etmeleri gerekiyor. Benim bu konudaki cümlem, gidip Milli Eğitim Bakanlığı’nın önünde yatmak gerekiyor, bu sorunun ortadan kalkması için. Ben bunu o gazetelerde verilen hesap numaralarına para yatırmaktan daha önemli buluyorum şahsen ve sosyal içerme bağlamında da bunun daha anlamlı bir şey olduğunu düşünüyorum. Bunun daha anlamlı bir şey olduğunu düşünmemin sebeplerinden biri, sosyal içermeden bahsederken, neden bahsettiğimizle ilgili. Sosyal içermeden bahsederken sadece çok düşük bir geliri belirli bir düzeye çıkarmaktan bahsetmiyoruz, aynı zamanda daha önce söylediğim gibi bireylerin topluma eşit koşullarda katılmasını sağlamak istiyoruz, amaçladığımız bu. Eşit koşullarda katılmanın gereklerinden biri bunu sağlamak için verilen desteğin sadece ne olduğu değil nasıl yapıldığı da, bu destek nasıl veriliyor, insanların topluma katılması nasıl sağlanıyor bu da önemli. Eğer insanların topluma katılmasını hayır, hasenat, bağış yoluyla yapıyorsanız, bunun bir anlamı da insanları bir armağan ilişkisinin, ki armağan ilişkileri eşitsiz ilişkilerdir genellikle, altta kalan tarafı haline getirerek yapıyorsunuz. Bu anlamlı bir şey olabilir dediğim gibi “Haydi Kızlar Okula” kampanyasını da anlamsız bulmuyorum ama bu tam olarak eşit bireyler olarak topluma katılma amacını yerine getiriyor mu o konuda kuşkularım var. Dolayısıyla STK’ların faaliyetleri içinde armağanın rolü ile sesini duyuramayan kesimlerin seslerinin duyurulması ve devletin göreve davet edilmesi işlevinin çok iyi

dengelenmesi gerektiğini düşünüyorum. Bu konuda da Türkiye'deki bazı sivil inisiyatiflerin biraz daha dikkatli davranmasında fayda görüyorum.

Bunun yanı sıra STK'ların, sivil inisiyatiflerin, sosyal diyalog içinde çok önemli bir rol oynayacakları açık, bu çok rahat görülen bir şey. Ama sosyal diyalog sürecinde STK'lar belirli bir rol alırken ve sesini tam olarak duyuramayan kesimlerin seslerini duyurmaya çalışırken aynı zamanda kendi meşruiyet zeminleri üzerine de çok dikkatli düşünmeleri gerektiğini sanıyorum. Bunu da özellikle içinde bulunduğumuz sosyo-ekonomik ortamın özelliklerini düşünerek yapıyorum. Bugün, yalnız Türkiye'de değil, bütün dünyada, büyük şirketlerin, işadamlarının, filantropik (*philanthropic*) faaliyetlerde bulunmayı, vakıf kurmayı, vakıflara bağış yapmayı vergi vermeye tercih ettiklerini görüyoruz. Bu gerçekten istatistiklerle de gösterilebilecek bir şey. Herkes belirli bir amaca bağış yapmayı, belirli bir amaca destek vermeyi vergi vermeye tercih ediyor. Bunun da anlaşılabilir bir tarafı var, çünkü devlete parayı veriyorsunuz nereye harcadığını çok iyi bilmiyorsunuz, öteki türlü nereye gittiğini çok iyi biliyorsunuz. Ama bunun yarattığı çok ciddi bir meşruiyet sorunu ve çıkar çatışması tehlikesi de var bunu da göz ardı etmemek lazım. Dolayısıyla bir sosyal diyalog ortamında sesi az çıkan dışlanmış kesimlerin sesini yetkililere ulaştırmayı amaçlayan kuruluşların kendi meşruiyetlerini nereden aldıklarını temsil yetkilerini nereden aldıklarını çok iyi düşünmeleri bu konuda çok dikkatli olmaları gerekiyor zannediyorum.

Ben burada duracağım tartışmada biraz daha açabiliriz. Teşekkür ederim.

Katılımcı:

Ben bu çalışmada sosyal haklar grubunda olmadığım için, aslında yarın yapılacak olan tartışmayı merak ediyorum, o yüzden belki biraz önceden sizden yorumunuzu duymak istedim. Şimdi hepimiz gayet iyi biliyoruz, siz de kısmen onu ima ettiniz, Avrupa'da, AB'nin içerisinde aslında neo-liberal politikaların daha fazla yürürlüğe girdiği sosyal hakların tırpanlandığı bir dönemdeyiz şu anda. Ve zaten AB müzakere sürecinde de sosyal haklarla ilgili liberalizasyonu engelleyecek bir şey yok, hatta belki tam tersi şeyler var, örneğin eğitimin, sağlığın liberalleştirilmesine yönelik herhangi bir şey olmadığını biliyorum. Dolayısıyla sosyal hakları sizin dediğiniz perspektifle savunan bir sivil toplum camiası için AB müzakere sürecindeki hedef ne olacak? Sadece belli haklardaki taleplerle mi ilgili olacak yoksa zaten kendi hükümetleri de sol

partiler de dahil olmak üzere bütünüyle giderek daha fazla neo-liberal politikalara kayan bir AB'ye karşı sosyal hakları savunmanın argümanı ne olacak ya da bunun için ne gibi gereçler-argümanlar kullanılacak bunu merak ediyorum.

Ayşe Buğra:

Neo-liberal yaklaşımların önem kazandığı bir ortamda yaşadığımız bir gerçek yani dünyanın her yerinde bu böyle. Sosyal hakların savunulması gerektiği bir ortamda yaşadığımız bir gerçek. Yalnız AB bağlamında bunu konuşurken iki şeye çok dikkat etmek lazım. Bir Türkiye'deki sosyal hakların düzeyi ile AB'deki sosyal hakların düzeyi; Türkiye'deki sosyal dışlanma sorununun boyutları ile Avrupa'daki sosyal dışlanma sorununun boyutları arasındaki farkı dikkate almadan bu konuda düşünemeyiz. Türkiye'de gerçekten sosyal haklar konusunda AB'nin şu andaki durumuna yaklaşmamız için epey bir şeyler yapmak gerekiyor. Bunu eğitim alanında görüyoruz, çocuk yoksulluğu konusunda çok net bir biçimde görüyoruz, kadın hakları konusunda çok net bir biçimde görüyoruz, özürülülerin toplumdan dışlanması ile ilgili konularda çok net bir biçimde görüyoruz. Yani AB'de sosyal haklar geriliyor derken kendi almamız gereken mesafeyi katiyen unutmamamız gerekir. Ne kadar gerilese buraya kadar gerilemesi çok vakit alacak diye düşünüyorum ben onun için o zamana kadar müzakere sürecinin, her ne kadar uzayacağını biliyor olsak da, tamamlanacağını umuyorum. Dolayısıyla çok fazla yapacak şey var ve AB düzeyindeki sosyal içerme çalışmaları, ki Türkiye de katılıyor artık bunlara, bir sosyal içerme raporu hazırlıyor Çalışma Bakanlığı biliyoruz ve sorunları ortaya koyuyor, hedefleri belirliyor, Avrupa ile Türkiye arasındaki farklar bu şekilde çok net bir biçimde Çalışma Bakanlığının çalışmaları bağlamında ortaya konuluyor, dolayısıyla müzakere süreci bu bakımdan çok olumlu. İlk defa bir sorunu masaya koyup üzerinde düşünüyoruz.

Sorunuzla ilgili olarak ikinci dikkate alınması gereken nokta AB'de bu liberalizasyon eğilimini engelleyecek bir şey yok gibi dediniz, bunu doğru bulmuyorum. Buna katılmıyorum çünkü gerçekten çok ciddi mücadele eden sosyal taraflar var. Sendikalar çok daha güçlü, en azından belirli ülkelerde. Aynı zamanda belirli STK'lar çok güçlü. Mesela yoksulluk alanında, Avrupa Yoksullukla Mücadele Ağı gerçekten önemli bir işlev görüyor. Her sözlerini dinletemiyorlar, her dediklerini yaptırıyorlar, her kötü gelişmeyi önleyemiyorlar ama sesleri çıkıyor, çok ciddi bir biçimde sesleri

çıkıyor. Ve bu uluslararası bir ağ mesela Türkiye’de de bu ağın bir parçası olabilecek tabandan gelecek bir inisiyatifin olması çok yararlı olur diye düşünüyorum. Tabi AB’de her şey güllük gülistanlık biz de gül bahçesine giriyoruz gibi düşünürsek zaten çok anlamlı olmaz o konuda çok haklısınız. Ama bu süreç Türkiye’nin biraz kendine bakması ve bazı sorunların üzerinde düşünmesi açısından son derece olumlu zannediyorum.

Katılımcı:

Aslında benim de çalıştığım konulardan biraz uzak bir konu bu her ne kadar hayat ve insanlarla uğraşınca bunlardan kaçmanız mümkün olmasa da, yine de ilgimi çakti çünkü yıllardır bu hareketin içinde kendimi motive ederken sizin ilk söylediğiniz şey STK’ların yapması konusunda, “Bir şeyleri değiştirmeyi mutlaka ajandanıza almanız gerekir” dediniz eğer yanlış hatırlamıyorsam, en azından bunun önemli olduğunu söylediniz. Burada resmi ya da bilinen STK’ları zaten bir kenara ayırmak lazım onlar bir şeyleri değiştirmekten çok sadece bir şeyler yapıyormuş gibi olmak ya da sizin ikinci sınıftaki iyilik kısmında veya devletin yapamadığını yapma kısmında bir görev üstlenmiş durumdadır. Ama diğer STK’larda, bir şeyleri gerçekten değiştirmek isteyen STK’larda şöyle bir problem var. Örneğin enerji ile uğraşıyorum ben yıllardır, eğer durdurmak istediğim termik santral sayısı varsayım olarak 20 taneyse belki bunlardan 1 tanesini durdurmayı başarabiliyorum. Eğer kendi motivasyonumu bir şeyleri değiştirmeyi çok öne alacak şekilde öne çıkarsaydım büyük bir ihtimalle ben beşinciden sonra bu hareketten çekilmiş olurdu. Bu yüzden de hayatım boyunca motivasyonumu sadece doğru bildiğim şeyleri söylemek uğruna yaptım. Hatta çok basit bir şekilde bunu hep halkın anlayacağı şekilde söylediğimde, gece yattığımda huzurlu bir şekilde uyumak için yaptım, başka bir motivasyonum olmadı. Burada bir çelişki görüyorum, acaba, tabi iyilik de değil buna da katılıyorum, sadece iyilik yapmak için ortaya çıkmak da bana pek mantıklı gelmiyor, ama sanki doğru olanları yapmak mı olmalı diye burada takıldım. Ama diğer söylediğiniz iki maddeye içtenlikle katılıyorum. Onların bence bütün STK katılımcıları-üyeleri tarafından devamlı hatırlanması gerektiğini düşünüyorum. Çok teşekkür ederim.

Ayşe Buğra:

Ben teşekkür ederim hakikaten çok yararlı oldu bu. Şu bakımdan yararlı oldu ben dar bir alanda konuştum yani bildiğim konuda konuştum o da yoksullukla mücadele,

sosyal politika alanı. Bu kaçınılması gereken dil dediğim şey özellikle o yoksulluk alanında çok bariz olan bir dil. Şimdi sizin yaptığınız iş biraz ses çıkarmakla ilgili bir şey ve bu son derece önemli. Yoksulluk alanında da son derece önemli. Yani ifade edilmeyen görüşlerin, ifade edilmeyen ihtiyaç ve taleplerin, ifade edilmesi. Bu genel bir şemsiye kavram olarak, zannediyorum bütün sivil girişimleri kapsayan bir kavram. Yoksulluk ya da sosyal dışlanma alanında bu, sosyal dışlanmışlık tehlikesi ile karşı karşıya olanların, ki sosyal dışlanmışlık biraz da insanın sesinin çıkmaması ile ilgili bir şey, onu ifade ediyor. Ama mesela sizin alanınızda bir takım görüşler öne sürülüyor, bunların bilimsel olduğu öne sürülüyor, bunlar bilimsel gerekçelerle karşı çıkılmaz fikirler ve çözümler olarak önümüze konuluyor. Bunlara karşı bir ses çıkarmak kendi içinde tabii ki çok önemli ve oradaki çözüm hakikaten bugünden yarına ulaşılabilir bir çözüm değil ama kimsenin söylemediği şeyleri söylemek, herkesin üstünü örtmeye çalıştığı tehlikeleri ortaya koymak, bunlar kendi içinde zaten bir amacın yerine getirilmesi gibi geliyor bana. Dolayısıyla sizin rahat uyumaya hakkınız var diye düşünüyorum.

Katılımcı:

Uyum sürecinde benimsenen bir takım düzenlemeler kendi içinde bazı çelişkiler-çatışmalar taşıyor. Kendi alanımdan-sağlık hakkı ile ilgili- örnek verecek olursam, bir yandan sağlık alanında işin tamamıyla özel sektör tarafından yapılmasına yönelik, bu alandaki liberalizasyona yönelik bir sürü düzenleme var. Hatta bu çok daha geride 24 Ocak kararlarıyla, 82 anayasası ile de kendisini bulan bir özellik taşıyor. Gerçekten çok ciddi örneğin sağlık hizmetine ulaşma ve ondan yararlanma hakkını ortadan kaldıracak şekilde bir düzenleme söz konusu ve bu alandaki ticari kazancın büyüklüğü de önüne geçtiğiniz andan itibaren AB'de başka bir mekanizma ile sizi durduracak bir sürece tekabül ediyor. Dolayısıyla gerçekten çok güç bir nokta, eğer bunu bir hak olarak tarif ediyorsak, ve altından kalkmak, ABden de dayanak alarak gerçekleştirme bakımından çok da olanaklı değil. Daha geriye gidip bu toplumun toplumsal sözleşme içindeki haklarımıza, görevlerimize, yükümlülüklerimize dönecek bir tarzı tekrar gündeme getirip tartışmayı gerektiriyor. Yani ben olanaklarımla bu hizmeti sağlayabilme olanağına sahip olmadığım zaman toplumsal olarak bunu sunan yapılar, bu toplumun içindeki kaynaklardan oluşmayacaksa, o zaman ben bu toplumun içinde, demin sizin eleştirerek söylediğiniz noktayı kabul etmek durumuna geliyorum, devletin yapamadığını yapan hayır-hasena işleri ile uğraşan bir takım

insanların belirli tercihler doğrultusu ile seçtiği, dolayısıyla o tercihler gündeme geldiği zaman da bana yönelik bir ayrımcılığın gündeme getirildiği bir süreci kabullenme durumuna geliyorum. Burada bir mücadele tarzı belirlediğim zaman bunu sadece ABnin bir takım normları, değerleri, kabul edilen müktesebat ya da başka bir takım adlar altındaki kurallara dayandırırsam çok da başarılı olacağımı düşünmüyorum. O zaman başka bir takım şeyleri daha aramak, bu süreç içinde nasıl insan haklarının bu ülkede var olmasını AB süreci ile bağlantılı olmadan tartışan bir kesim de varsa, bir insan temel hakkı olarak gündeme getirilmesini savunuyorsa; benzer bir biçimde ABnin içinde de örneğin sağlık hakkı ile ilgili bir takım hak ihlallerini, mesela İngiltere’de 14 ay sonraya verilen bir hizmet randevusunu, atıyorum İstanbul’a gelip sadece İngiliz vatandaşı olması sıfatı ile benim de kullandığım bir hastaneden alma olanağının sağlanmasını, AB içerisinde düzeltilmesi, değiştirilmesi, bu anlamda belki müdahale yapılması gereken bir konu olarak, bir mücadele alanı olarak şekillendirmek gerekiyor diye düşünüyorum. Dolayısıyla çok da kolay olacak bir süreç değil, sosyal hakları diğer kategorizasyonu yapılmış haklar çerçevesinde var edebilmek ve hakları söz konusu edebilmek belki mümkün olabilir ama gereklerini yerine getirebilmek çok da kolay bir süreç olmayacak gibi geliyor. Üstelik de en az deneyimimizin olduğu alan bu. Yani işkenceydi, insan haklarıydı, değişik alanlarda verilen bir takım mücadelelerle bir takım kazanımlar elde edilmiştir fakat bugün benim ülkemde yaşı 30-35in altındaki herhangi bir vatandaşa, sağlık hizmetinin para vermeden, bir bedel ödenmeden de alınabilir bir hizmet olabileceğini ben anlatamıyorum yani. Hakikatten tartışılması gereken şeyler, ben sadece bazı saptamalar yapmak istedim.

Ayşe Buğra:

Şimdi, ilk aklımda kalan cümle, “Kolay olmayacak.” cümlesi, kolay olmayacak gerçekten kolay olmayacak. Ve bütün hak talepleri ve bütün taleplerin AB bağlamında dile getirilmesi ve gerçekleşmesi de söz konusu değil tabi, herkes içinde yaşadığı toplumun içinde yaşıyor ve o toplumun normları, kuralları, kurumları içinde bir şey yapmak zorunda. Zaten Avrupa’daki sosyal politika süreci de gevşek bir süreçtir, açık koordinasyon yöntemi denilen bir yöntem izlenir AB düzeyinde sosyal politika süreçlerini belirlemek üzere, ve bu dayatıcı bir süreç değildir. Mesela ekonomi alanında, bütçe açığı milli gelirin yüzde üçünü geçmeyecek diye bir dayatma vardır ama sosyal konularda böyle bir dayatma yoktur. Yani herkes kendi kurumları, kendi

yaklaşımları düzeyinde, belki de bu 'yerindenlik' ilkesi doğrultusunda kendi düzenlemelerini yapmaya çalışır. Dolayısıyla ne yapılacaksa Türkiye bağlamında yapılacak burada. Ama önemli olan bir takım ilke ve hedeflerin ortaya konulması. Bu ilkelerden biri, mesela sağlık konusunda, gerçekten sağlık hizmetlerinin herkes için ulaşılabilirliği. Şimdi bu ilkedен taviz verilemez. Herkes kendi kurumlarına göre kendi yaklaşımlarını belirleyebilir ama bu ilkedен taviz verilemez ve bazı insanların paraları olmadığı için sağlık hizmetlerinden mahrum olmaları kabul edilir bir şey değildir. Bu ilke önemli bir ilke. Bu ilke Türkiye'deki sağlık sorununu, bütün korkunç boyutları ile çözmemize yetecek bir şey değil ama iyi bir başlangıç noktası, iyi bir platform oluşturuyor. Ve bu çok ayrıntılı politika tartışmalarında uygulanabilecek bir şey. Mesela yeşil kart uyguladık diyorlar, yeşil kart uyguladık, imkânı olmayan hastalara bakılacak. Hâlbuki biz biliyoruz ki, Türkiye'de aşırı yoksulluk denilen günde bir doların altındaki yoksulluk sınırının altındaki insanların yüzde altmışından fazlası hiçbir sağlık güvencesine sahip değil. Gıda ve gıda dışı yoksulluk sınırının altındakilerin yüzde ellisinden fazlası ulaşamıyor sağlık hizmetlerine. Şimdi bu sosyal dışlanma ve sosyal içerme kavramları yardımıyla, sağlık hizmetlerinin evrenselliği ilkesinin temelinde tartışabileceğimiz ve sorun olarak ortaya koyabileceğimiz bir şey. Bu bana belki şimdi bunu söylediğim zaman, sizin önünüzde sorun var, sizin önünüzde insanların durumu var, yani bütün bunları düşünerek, yani ne kadar küçük bir şey diye görebilirsiniz bunu ve haklısınız, yani gerçekten bu işin başı alınacak yol çok uzun. Ama emin olun bu noktaya gelmek bile, bu noktadan başlamak bile son derece önemli. Mesela ABD'deki sosyal politikalar bağlamında bu noktadan başlamıyorsunuz. Çok farklı bir noktadan başlıyorsunuz, çalışsaydı, kazansaydı, biriktirseydi, tembellik etmeseydi, bütün bunların tartışmaya girebileceği bir noktadan başlıyorsunuz. Ben bunu takdir ediyorum, bunun her şey olmadığını biliyorum, çok sınırlı bir imkân olduğunu biliyorum sizin elinizde kullanabileceğiniz, ama önemsiyorum.

Katılımcı:

Sosyal politika üretimi gerçekten pahalı bir şey, yani maliyeti yüksek bir şey, özellikle devletler için hükümetler için maliyeti çok yüksek noktalarda ve Türkiye'nin şu anki mali politikasında pek yeri gözüküyor. Gözüküyor derken şöyle, evet, herkese eşit ve parasız sağlık hizmeti sağlamak çok büyük bir yük. Şu ortaya çıkıyor özellikle gelişmiş ülkelerde sosyal politika gelişiminde, eşitlik ilkesi ön planda değil, bütün haklar bildiğim kadarıyla imkânı en kısıtlılar üzerinden kuruluyor ve o skala daralarak

imkânı en fazla insanlara kadar gidiyor. Mesela, belli bir ekonomik seviyenin altındakiler vergi ödemezken ya da daha az öderken belli bir seviyenin üzerinde olanlar daha fazla vergi oynuyorlar. Biraz daha devlet 'Robin Hood'culuk oynuyor gibi bir mantık ilerliyor. Peki bu bir problem değil mi? Çünkü Türkiye'de tamamen sadece ekonomik ya da sosyal statüsü yüksek olan insanlar, sosyal haklardan daha fazla faydalanabilirken, en basitinden bir tüketici haklarından ya da benzerlerinden faydalanabilirken, düşük olanlar pek faydalanamıyor. En büyük sorun şu, bu ülkeler bunu oluştururken gerçekten bu maliyeti halka bölebilmiş durumdadır, ancak Türkiye'de bunun çıktıkları neler olabilir? Yani STK'ların bunda rolü ne olabilir? Yani biz temel hakları şu anda hep bunun için çalışıyoruz, hep eşitlik üzerinden kurmaya çalışıyoruz. Ama ne yazık ki, temel haklar, bana göre imkânı en kısıtlı insan üzerinden kurulmak zorunda, yani engelliyse engellidir, fakirlerse fakirlerdir, ondan sonra kademeli olarak diğer insanlara yansıtılması durumunda. Bu bilinç yerleşebilir mi Türkiye'de? Çünkü Türkiye'de ne yazık ki politika oluşturulması konusunda bir problem var, çok fazla kurum var bunu yapan ama hepsi birbirinden bağımsız ve koordineli değil ne yazık ki.

Ayşe Buğra:

Şimdi sosyal dışlanma ve yoksulluk gibi konulardan bahsederken eşitlik önemli bir parametre. Mesela gelir bölüşümünün çok eşitsiz olduğu yerlerde, yoksulluk da daha fazla oluyor. Ama eşitlikle sosyal dışlanma arasında birebir bir ilişki yok, dolaylı bir ilişki var, yok da değil. Bunu da şurada görüyorsunuz, Dünya Bankası'nın yoksulluk tanımlarına baktığınız zaman, günde 1 doların altında yaşayanlar, günde 2 doların altında yaşayanlar, hep böyle belirli mutlak gelir düzeyleri ile ölçülmüş istatistiklerdir bunlar. ABde baktığınız zaman, yoksulluk riski diye tanımladıkları şey, ortanca gelirin yüzde altmışından daha düşük bir gelire yaşamaya çalışanlar. Şimdi burada tanıımı böyle yaptığınız zaman hedefin ne olduğu da ortaya çıkıyor tabii. Hedef insanlar arasında mutlak eşitlik sağlamak değil ama eşitsizliğin belli boyutların üzerine çıkmasını engellemek. Bu şekilde düşünürseniz ve böyle bir toplum hayal ederseniz, yani yüzde yüz eşitlik amacı tehlikeli bir amaç gibi geliyor bana, çok saçma sapan yerlere gittiğini tarihsel olarak da gördük, çok gerekli de gelmiyor bana, ben belirli tüketim kalıplarına ulaşabilmek için o tüketim kalıplarına sahip olanlarla eşit olmak istemiyorum, katıyen eşit olmak istemiyorum. Ama hastaneye gittiğim zaman eşit hizmet almak istiyorum doğrusu, estetik cerrahi alanında değil ama apandisit

ameliyatı alanında eşit hizmet almak istiyorum, o net. Meseleyi böyle koyduğunuz zaman daha rahat çözümleyebilirsiniz ve tabii ki burada devletin 'Robin Hood'culuk oynaması dediğiniz şey çok önemli. 'Robin Hood'culuğu devletin oynaması ile başkalarının oynaması arasında çok ciddi bir fark var bunu da görmek lazım. Yani zenginlerin kapısını çalıp bağış toplamaya çalışmakla, vergi toplamak arasında bir fark var. Dolayısıyla STK'ların yapması gereken de biraz bana şey gibi geliyor, çok tatsız çok can sıkıcı işler vardır ve STK'lar sivil inisiyatifler böyle tatsız işlerden çok, renkli ve güzel işler yaptıkları zaman daha iyi oluyor ama, tatsız işler mesela bilânço incelemek, sosyal harcamaları çözmeye çalışmak, Türkiye'de hiç kolay değildir sosyal harcamaların mahiyetini anlamak benim canım çıkmıştır neye ne harcanıyor diye bulabilmek için. Ama bunlar bana önemli geliyor. Hakikatten bunları iş edinip, devleti dürtüklemek gerekiyor diye düşünüyorum.